Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2006_Posebna_13.pdf | DOST. 19/04/24 22.27

UDK 811.163.6'367.63(091)
Irena Orel
Filozofska fakulteta v Ljubljani

PREDLOŽNE ZVEZE V RAZVOJU SLOVENSKEGA KNJIŽNEGA JEZIKA

V prispevku so predstavljene temeljne izrazne in pomenske razvojne spremembe v rabi predložnih zvez v dveh knjigah štirih slovenskih svetopisemskih prevodov od 16. stoletja do danes. Posebej je opredeljena časovno zaznamovana raba predložnih zvez in predložnomorfemskih glagolov ter njihove izmenjavne dvojnice v štiristoletnem razvojnem loku.

The article presents the basic formal and semantic changes in the usage of prepositional phrases in two books of four Slovenian biblical translations from the 16th century to the present. It deals separately with temporally marked usage of prepositional phrases and prepositional verbs and their alternating pairs in the 400-year span.

Ključne besede: predložni sestav slovenskega jezika, zgodovinska oblikoskladnja, predložne zveze, jezikovne spremembe, biblijska besedila
Key words: phrasal system in Slovenian, historical morphosyntax, prepositional phrases, linguistic changes, biblical texts

0 Uvod

0.1.0 Na podlagi popolnega konkordančnega izpisa čez 13 000 predložnih zvez iz dveh biblijskih knjig (novozaveznega Markovega evangelija in starozavezne druge Mojzesove knjige, Izhod (Exodus)) v štirih raznočasnih prevodih od Trubarjevega (1557) in Dalmatinovega (1584) v 16. stoletju, Japelj-Kumerdejevega v 18. (1784, 1791), Wolfove izdaje sredi (1857–1859) in *Zgodb svetega pisma* F. Lampeta (1894–95) ob koncu 19. stoletja je bila ugotovljena tipologija ohranjanja in variiranja rabe predložnih zvez v osrednjem knjižnem jeziku v štiristoletnem časovnem razponu.[1]

0.1.1 Predložna zveza[2] ima dvodelno zgradbo. Jedro tvorijo predlogi: pravi ali prvotni,[3] ki predstavljajo končno množico, zaprt sistem okoli dvajsetih članov, ter nepravi ali drugotni predlogi, izvorno prislovi brez določila, ki so t. i. prislovi v predložni funkciji oz. prislovni predlogi, homonimni s prislovi. S funkcijskoskladenjskega stališča je predložna zveza predložnosklonska oblika/zveza, ki jo sestavljata prosti

[1] Raziskava je bila predmet moje doktorske disertacije z *naslovom Predložni sistem v razvoju slovenskega knjižnega jezika od 16. do 19. stoletja* (Ljubljana, 1993), izsledki so bili objavljeni tudi v dveh prispevkih v *Linguistici* (Orel-Pogačnik 1995) in *JiS*-u (Orel-Pogačnik 1994/95).

[2] J. Toporišič v slovnici med vrstami besednih zvez ali stavčnih fraz ne upošteva predložnih zvez, le samostalniško, pridevniško in prislovno, tudi glagolsko in povedkovniško (Toporišič 2000: 558), čeprav pri oblikoslovju v okviru obravnave predlogov uvede razdelek Pomen predložnih zvez (2000: 416). V *Enciklopediji* pa ima iztočnico predložna zveza, uvaja pa tudi izraz predložna beseda za vse vrste predlogov (1992: 206). V skladnji (1982) je upošteval predlog kot del vseh besednih zvez.

[3] Svoj izvor imajo v krajevnih prislovih in prislovnih členkih.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2006_Posebna_13.pdf | DOST. 19/04/24 22.27

izpredložni morfem glagola (PMG)[4] in odvisnosklonska oblika samostalniške besede oz. njegovega skladenjskega ustreznika. V predložni zvezi predlogom sledi kot njihovo določilo (adjunkt)[5] navadno samostalniška beseda v stranskem sklonu (samostalnik in osebnozaimenski ustreznik)[6] ali samostalniška zveza (npr. D *po redu*, *po sredi morja, po vsej egiptovski deželi; per njemu/vas, pod se, po tebi inu po tvoim folki*),[7] samostalniški konverzni pridevnik (D *po suhim, po širokim*), pridevniški zaimek, največkrat oziralni ali v posamostaljeni obliki (*po/per katerim*; *po vsem tem*), redkeje prislov oz. prislovni zaimek (*od unod/tod/kdaj*). Predlogi torej skupaj z drugimi besednimi vrstami, ki jih desnostransko predmetnopomensko določajo, tvorijo različno strukturirane predložne zveze. Poleg golih (npr. D *pred gospuda, pred faraona*) številne razširjene samostalniške zveze zastopajo v funkciji levih prilastkov predvsem različne vrste pridevniških zaimkov in števnikov, v manjši meri pravi pridevniki, med desnimi določili pa prevladuje rodilniški neujemalni prilastek; zelo pogosto so tudi priredno, soredno in podredno razširjene. V svetopisemskih besedilih je samostalnik ob njih natančneje opredeljen ali (deiktično, pripadnostno, lastnostno …) določen in razširjen z levimi in desnimi prilastki, tudi stavčno razvitimi. Zlasti pri Trubarju, manj pogosto pri Dalmatinu in Japlju se pojavlja pred samostalnikom nedoločni oz. določni člen, pod vplivom nemške predloge in govorjene rabe (npr. T *uenim čelnu, ven grob, za eno besedo; iz tiga vinograda, iz te vode, na te Rotauže inu ute šule*). Besedilotvorno povezano z opisovanjem predmetnega pojmovnega sveta v drugi Mojzesovi knjigi je tudi kopičenje mnogočlenskih predložnih zvez z istimi ali različnimi predlogi, v prirednem, sorednem, podrednem in pristavčnem razmerju (npr. D *pred vsim folkom; pred izraelsko vojsko; pred uto tiga pričovanja; pred tem folkom; pred davri ute tiga pričovanja; per svoje matere mleki; u' venim ognenim plameni iz srede garma; v tretjim mesci po izhodu Izraelskih otruk iz Egyptovske dežele; pred vzdihanjem inu britkostjo, inu pred teškim delom; pred ta pert, kateri /…/; na petnajsti dan druziga Mesca, po tem času, ker so oni bili iz Egiptovske dežele šli;* (biti) *v korbi, per davrih ute tiga pričovanja;* (biti) *u vaših rodeh, per davrih ute tiga pričovanja, pred gospudom;* (storiti) *iz zlata, iz gelih žid, iz škarlata, karmežina, inu iz sukanih belih žid*; (stati) *ondukaj pred tabo na eni skali v'Horebi,*[8] J *On je tudi ſturil penkle is viſhnove*

[4] Za prosti predložni glagolski morfem je nadalje uporabljena okrajšava PMG.

[5] Prim. L. Rizzi 1991: 507, R. Quirk etc. 1972: 299, H. Weinrich 1995: 612. Rizzi razlaga predložno zvezo kot posrednico med leksikalnimi (samostalniki, glagoli, pridevniki) in slovničnimi kategorijami (komplementatorji, členi ipd.) Njena notranja zgradba je manj zapletena kot druge zveze, ki imajo lahko več dopolnil in enega ali več specifikatorjev. V Quirk etc. je predložna zveza opredeljena kot sestava s predlogom in dopolnilom (complement) (1972: 299), pri prislovnih določilih pa jo razlagajo kot strukturo, ki sestoji iz samostalniške zveze, ki ji je nadrejen predlog (1972: 44).

[6] Samo pri Japlju je dopolnilo predloga *za* tudi nedoločnik v vlogi samostalnika kot pogovorna zveza (npr. *za piti, za cegle delat, za nosit*), medtem ko je Dalmatin v Bibliji ni uporabil, morda tudi zaradi prevladujočega izražanja namernosti s predlogom *k/h*, kjer je nedoločnik zamenjeval glagolnik (*k pitju*).

[7] Primeri so navedeni po Dalmatinovem (D), Japljevem (J), Wolfovi izdaji (W) in Lampetovem (L) prevodu druge Mojzesove knjige. Glej razdelek Viri.

[8] Večkrat so enakopomenske nanizane predložne zveze lahko pojmovane ali kot podredne, odvisne ena od druge, ali dopolnjevalne.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2006_Posebna_13.pdf | DOST. 19/04/24 22.27

shide na robi eniga pèrta na obeh plateh (2Mz 36,11)). Predlog pa v slovenščini tudi v starejših besedilih ne uvaja stavčne zveze in nima vezniške vloge.

0.1.2 Časovno zaznamovano nastopajo v vseh prevodih kot predložne prislovne zveze nekateri časovni prislovi, ki za razliko od današnjih še niso poenobesedeni in so pisani narazen še kot samostalniška predložna zveza s predlogom in časovnim samostalnikom (npr. *po noči* 'ponoči' (T–L), *po dnevi/dnevu* 'podnevi', *po zimi* 'pozimi', *na večer* 'zvečer' (T, D, J), poleg *z'večer*, *u'večer* (D), *z'jutra* 'zjutraj', šele W *zjutrej*), in nekateri predložni prislovi po nemškem zgledu, ki jih danes zamenjuje prosti tožilnik: *na taisti dan, na pervi dan* (T, D, J) (SSP *tisti dan, prvi dan*).

0.2 Predlogi[9] se kot nepregibna, nepolnopomenska (sinsemantična), slovnična ali funkcijska besedna vrsta uvrščajo med razmernike ali relatorje, ker šele v zvezi z drugimi besednimi vrstami izražajo razmerje, v novejšem času tudi med junktorje ali pridruževalce,[10] ki se pomensko opredeljujejo tudi na podlagi sobesedilnega pomena širše jezikovne okolice. Na površinski ravni sodijo zaradi izražanja odnosov med besedami in povezovanja s skladenjskimi kategorijami na področje oblikoskladnje, na globinski ravni pa ugotavljamo njihovo relativno pomensko samostojnost oz. odvisnost. Predlogu je v predložni zvezi podeljena ali vloga modifikatorja ali specifikatorja razmerij oz. slovničnega sredstva za odpravo funkcijske homonimije sklonskih oblik v okviru zvez s polnopomenskimi besednimi vrstami ali pa mu je pripisano enakovredno mesto kot drugim besednim zvezam v pretvorbeni, formalizirani slovnici. Sinkretizem sklonskih oblik je narekoval uveljavitev predložnih oz. v slovenščini samopredložnih (mestnik, orodnik) sklonov. Zamenljivost nepredložnih in predložnih sklonov potrjuje tudi dvojnična vezava ob nekaterih glagolih (*približati se k čemu/čemu, čakati na koga/koga, usmiliti se čez koga/koga* ipd.), razvojno pa je prevladala težnja po brezpredložni sklonski rabi.

0.3.0 Predlogi so skupaj s sklonsko končnico samostalnika sklonski morfemi, ki vezavno (rekcijsko) določajo sklon, saj implicirajo sklonsko/i/e končnico/i/e (npr. *za časa, za čas, za časom*). Predlogi so kot pomožne besede, ki omogočajo povezavo med nadrejeno in odvisno zvezo, pokazatelji skladenjskih razmerij med njima; sami ne morejo biti skladenjski del stavka, ampak služijo za izražanje stavčnočlenskih razmerij odvisnih samostalniških sklonov v povezavi z glagoli, pridevniki in samostalniki.

0.3.1 Temeljna vloga predložnih zvez so prislovna okoliščinska dopolnila kot specifikatorji in modifikatorji s tipično stavčnočlensko vlogo prislovnih določil, ki se na-

[9] Predlogi so poimenovani že od antike po osnovnem položaju pred samostalniško odnosnico. Slovenski termin je uvedel v svojo slovnico l. 1811 Valentin Vodnik po ruskem namesto starejše Pohlinove zveze »sprednja beseda« in Zagajškove prevedenke po nemščini »predbeseda«.

[10] Pri sintaksi junkcije (Junktion) jih kot predložne junktorje (Präpositional-Junktion) obravnava H. Weinrich v svoji besedilni slovnici nemškega jezika (Weinrich 1993: 612–695). Weinrich predloge kot junktorje deli po vrsti osnove (Basis), ki je lahko samostalniška, osebek + vez ter glagol, na tri funkcije oz. določevalne tipe: atributivno, predikativno in aplikativno, ki jo lahko imajo tudi adjunkti.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2006_Posebna_13.pdf | DOST. 19/04/24 22.27

vadno navezujejo na celotni stavek oz. povedje, imajo prosto mesto v stavčni zgradbi, omejeno le na zakonitosti členitve po aktualnosti. Desnovezljivostno so neobvezna, primična, ker le dodatno razmerno opredeljujejo povedje, desnonevezljivi PMG je vezavnodružljiv in ima strukturnoskladenjski vpliv glagola (Žele 2001: 82): npr. J 2Mz: *videti kri na durci, pisati zavezo na table, narediti/storiti kaj v čem/na čem/pod čim* ipd.), ali obvezna, tedaj nastopajo kot vezavna prislovna določila, brez katerih bi bil stavek okrnjen, neslovničen: npr. a) pri nekaterih glagolih stanja, lege, bivanja, ki ob sebi zahtevajo krajevnorazmerno določilo, kot *živeti/prebivati v/na/pri kom ali čem, položiti/postaviti na/v/pod/pred/za/nad koga ali kaj*, npr. D *položiti kruhe na mizo,* J *postaviti šotorje v'tim kraji Etham na zadnih pokrajnah te Pušave, stati na skali, ustaviti se na bregi te vode, zbrati se/sniti se k njemu*[11] ipd.; b) pri glagolih premikanja (*iti, priti, peljati, voditi … kam*), npr. D *je ſhàl tje k'Viſhim farjem* (Mr 14,10); *je* mej Folkom od sadaj *k'njemu priſhla* (Mr 5,27); *kadar je on od folka v'Hiſho bil priſhàl* (Mr 7,17), SSP *kadar je od množice šel v hišo;* (*pri*)*peljati v deželo; pasti na dno, plavati v mleku in medu, nesti v svoji roki* ipd.; c) pri glagolih, kjer se predponsko obrazilo in smerni predlog ujemata[12] (*vstopiti v, izpeljati iz, vtakniti v, izvleči iz, odgnati od, odločiti od, odstopiti od, strgati iz, izsekan biti iz česa* (J, drugi prevodi protipomensko *v kaj* (T), *v čem* (D)), *sleči koga iz česa* (T), *sleči kaj iz koga* (D), *obleči v kaj …*) – namesto predponskega glagola pa v starejših prevodih srečamo tudi rabo nepredponskega, tudi ob smernem prislovu (*stopiti v, stopiti (ven) iz, iti od/iz, (vun) pelati/spelati/izpelati* ipd.), npr. J *iz čolna »vun« stopiti, od faraona proč iti* 'oditi') ali pa s sopomenskim predlogom (*izpeljati od*). Besedilno ustaljene so tudi nekatere prenesene besedne zveze, kjer je prislovnodoločilna vloga zabrisana, npr. *položiti bolezni na koga* 'povzročiti bolezni komu'). Značilna svetopisemska prislovnodoločilna predložna zveza z načinovnim pomenom je stalna zveza s samostalniško spremenljivko: *ljubiti iz celega srca/ tvoje duše/tvoje misli/tvoje moči.*

0.3.2.0 Levostranski udeleženci (pred predložnimi zvezami) jih podrejajo drugim besednim zvezam (glagolskim, samostalniškim), katerih del postanejo in jih pomensko natančneje določajo.

0.3.2.1 Predložne zveze so večinoma del glagolske zveze, ki jo določajo in so v vlogi desnoudeleženskega predmetnega določila glagola. Glagoli s PMG so možni v vseh stranskih (neimenovalniških) sklonih. Desnovezljivi PMG se delijo na leksikalizirane proste glagolske morfeme in neleksikalizirane proste (ne)obveznovezavne udeleženske morfeme (Žele 2001: 82). Predmetna vloga predložnih zvez kot obveznovezavnih glagolskih udeleženskih predložnih določil s PMG je zelo razširjena

[11]Ta zveza se pojavlja v vseh prevodih, njena raba je podprta tudi z obema tujejezičnima predlogama. Danes morfem *k/h* zamenjuje komplementarni položajski *pri* s poudarkom na končni združevalni točki.

[12]Vidovič Muha: 22: »/je/ predponsko obrazilo homonimno s predložnim glagolskim morfemom iz skladenjske podstave«. Dular 1982: 115: »PD cilja je lahko vezavno, če stoji pri glagolih, ki terjajo sklone s smernimi predlogi (*vstopiti v letalo*)«. Križaj Ortar (1990: 137) pomensko razločevalno predlog pojmuje kot morfem sobesedila v smernem pomenu in kot morfem glagola v leksikaliziranih zvezah 'priključiti se čemu'.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2006_Posebna_13.pdf | DOST. 19/04/24 22.27

in homonimna s skoraj vsemi pravimi predlogi (redkejša pri *do, iz*) oz. omejena na določene zveze (npr. pri *ob*: *priti, biti ob kaj*), pri nekaterih pa je nadpovprečno rabljena (npr. s PMG *k/h, čez*, *na, proti*) oz. je sploh edina (*zoper*). Po prevodih se glagolske predložne zveze precej razlikujejo, tako po izboru PMG kot tudi zaradi posnemanja rabe iz tujega izhodiščnega oz. slovenskega pogovornega jezika, prepletenega s skladenjskimi prvinami tedanjega uradnega državnega jezika (npr. ob glagolu *čuditi se* je desni delovalnik lahko izražen s prostim dajalnikom ali s PMG *čez*$_T$ ali *nad*$_O$, podobno se spreminja PMG pri *jeziti se čez* (T, D), *na koga/kaj, nad kom/čim)*. Včasih se delno prekrivajo ali pa se ujemajo (npr. D vojskovati se, bojovati *zoper koga/s kom,* v SSP še *proti komu*, udeleženskо protipomensko povsod *za koga*). Pri nekaterih glagolih je PMG predvidljiv, tesno povezan s pomenom sklona in ujemalen s pomenom glagola, npr. *ločiti se od koga/česa*, *rešiti od česa* ipd. Časovno zaznamovana desnodelovalniška obveznovezljivostna vloga je ob glagolih pridruženja (*pridružiti se h komu*), prinašanja (*prinesti h komu*), pripadanja (*slišati h komu* 'pripadati komu'), približevanja (*približati se h komu/čemu* 'komu/čemu', kjer je uporaba naslonske oblike osebnega zaimka dopuščala tudi rabo brez PMG*)*, vodenja (*pripeljati h komu* 'komu'*),* dodajanja (*pridati (h) komu/čemu),* ki so danes večinoma rabljene brez PMG (razen ob *pripeljati* in *dodajati*, kjer ima SSP obojno možnost), pri Trubarju in Dalmatinu pa je taka raba običajna, morda zaradi še občutenega prostorskega razmerja med predponskim obrazilom *pri-* in usmerjenostne sestavine glagola, ki jo izraža PMG *k/h* (prim. *pristopiti h komu/k čemu*), kjer PMG ostaja kot pri drugih glagolih premikanja, ki izražajo usmerjenost k (ne)živemu cilju, ki je dosežen (npr. (*pr)iti h komu/čemu*, D *pridružiti se h komu* : SSP *pridružiti komu*: *ſe bo k'ſvoji Sheni perdrushil* (1Mz 2,24), SSP: *in se pridružil svoji ženi; Ta Shena, katero ſi ti meni pèrdrushil* (1Mz 3,12)). Raba PMG sovpada z nemško, ne pa z latinsko (*adherebit uxori suae*).

0.3.2.2 V starejših obdobjih je bila raba stalnih glagolskih zvez povzeta po tujejezičnih vzorcih, lahko tudi stilistično izbirna, npr. D *imeti boj s kom* poleg *bojevati se s kom; položiti roko na svojga bližniga blagu;* SSP: *iztegniti roko po blagu svojega bližnjega* 'krasti'; *najti gnado pred mojma očima,* SSP *najti milost v tvojih očeh*; *dati gnado/milost pred Egipterji,* SSP *priskrbeti naklonjenost pri Egipčanih; biti gospod čez koga/gospodovati čez koga,* SSP *gospodovati nad kom; imeti/dati oblast čez koga* (do W)*,* SSP *dajati oblast nad kom*, *za koga); en svit držati čez koga*, SSP *posvetovati se zoper koga; delati špot iz koga* (T), *zašpotovati* (D); *dati povelje na koga* (J) 'ukazati komu kaj; *v roke dati* 'izročiti'; *biti v* nadlego 'nadlegovati'; *imeti dopadenje na kom/nad kom,* SSP *imeti veselje nad kom* itd. Take stalne glagolske zveze, sestavljene iz samostalnika in glagolskega primitiva ali drugega glagola, so pogosto skladenjske podstavne oblike za enoleksemske glagolske tvorjenke, ki obstajajo sočasno ali se pojavijo šele v mlajših besedilih. Kalkirane so tudi številne leksikalizirane zveze oz. glagolski frazemi s PMG *k/h,* kjer je ohranjena časovno zaznamovana raba PMG, ki izraža namen, namero in ob katerih prevladuje danes PMG *za*, pa tudi *na, v*: npr. *obsoditi k smrti* 'na smrt'*, priti k srcu* 'do srca'*, k škodi gnati, biti k pomoči* 'v pomoč'*, povabiti k ohceti* 'na ohcet'*, peljati k večnimu lebnu* 'voditi v večno življenje', *pripraviti/biti pripravljen k čemu* 'za kaj', *biti komu h komu* (npr. *k sinu 'za sina'*) *vzeti k ženi*

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2006_Posebna_13.pdf | DOST. 19/04/24 22.27

'za ženo, oženiti se', *dati k ženi* 'za ženo'. Namesto zveze *vzeti koga k sebi* najdemo v mlajših prevodih več drugih možnosti rabe glagola: *vzeti, vzeti s seboj, privzeti*.

0.3.2.3 Izbira PMG variira po različnih besedilih ali razvojnih stopnjah jezika in je skupna določenim vrstam glagolskega dejanja (npr. pri glagolih izražanja nezadovoljstva se izmenjuje večinoma prosti morfem *čez* v starejših besedilih in *nad* v novejših itd). Le redko sta sopomenska PMG zamenljiva sočasno (npr. v pomenu nasprotovanja: *proti* in *zoper*), ponavadi pa gre za izmenjavo enega z drugim ali za različno izbiro prevajalca. Štirikratno variantnost PMG izkazuje tudi glagol *vpiti* (današnji na_T, redkejši izmenjavni nad_T, starejši $čez_T$ kot pri glagolih nezadovoljstva in še *k/h* po vzoru glagolov govorjenja).[13]

0.3.2.4 Redkeje, samo pri položajskih in ne pri usmerjenostnih predlogih nastopajo predložne zveze kot neudeleženska desnovezljivostna določila v vlogi povedkovega določila ob nepolnopomenskih glagolih (npr. *Ioseph pak je bil poprej v'Egypti* (2Mz 1,5), s predlogom *za* pa v nekaterih prenesenih glagolskih zvezah v vlogi povedkovega prilastka (*držati koga za kaj* 'imeti koga za kaj', *biti komu za koga/kaj*, npr. *Inu on je bil njej sa Syna* (D 2Mz 2,10)); vsi prevodi ohranjajo zvezo tipa *postaviti/narediti koga za boga/poglavarje/višje/sodnike čez koga,* SSP *postaviti za poglavarje nad kom*; *storiti za vajvode čez en velik narod* ipd. Časovno zaznamovane in povzete po nemških vzorcih so tudi zveze *postati h komu/čemu* 'postati kdo/kaj' (*inu (palica) je k'eni kazhi poſtala* (D 2Mz 7,10)).[14]

0.3.2.5.1 Če natančneje razmerno opredeljujejo samostalnik, so funkcijskoskladenjsko njihov desni predložni prilastek: a) lahko so del samostalniške zveze (npr. D luj *od tiga ovna;* pejčico *per jetrah;* pejčico *na jetrah;* vse zelišče *na puli;* vsaki *od svojga dela;* (vzeti si) polne vaju pesti saj *od peči;* Ephod *iz zlata, iz gelih žid, iz škarlata, karmežina, inu iz sukanih belih žid; od vsake glave* pul sikela*, po sikeli te svetinje, od vseh kir so bili štiveni, od teh, kateri so bili /…/;* J ta pervi dan *po saboti;* njegovu vpitje *čez nevsmilenje tih perganjavcov per delih* (2Mz 3,7); W suknjo *za pod naramnik* (2Mz 39,20)); b) del pridevniške (D častitliv *v svetosti, per ogni* pečenu, ena *k drugi,* ena *za drugim*), c) del prislovne zveze (T doli *na štrikih*; D z'vuna *pred tem pertom;* vunkaj *pred hišo;* zgoraj *per verhi,* noter *do vode*[15]), č) pa tudi predložne zveze (npr. D (*priti)* k eni persegi *per gospudu,* (*položiti*) v ločje *per kraju vode*). Poseben tip podredne predložne zveze sestavljajo dvosmerni, komplementarni, v eni pomenski sestavini protipomenski predlogi: npr. *iz Raemseza v Suhot; od perviga dne, noter do sedmiga; od enih vrat do drugih, v tim kampi; od žlahte do žlahte*)

[13] Prim. razdelek o sopomenskosti predložnih zvez (1.1.7) in o sistemskih spremembah predlogov (1.3.3.3).

[14] Le za nemščino je značilna tudi pri Dalmatinu izpričana glagolska zveza s pomožnim glagolom postati in povedkovim določilom v predložnem dajalniku namesto imenovalniku *postati k čemu/komu*, podobno kot *storiti k čemu.*

[15] Okrepitev s pomensko izpraznjenim prislovom v vlogi poudarjalnega členka 'tja, prav' je značilna za Trubarjev, Dalmatinov in Japljev prevod in je odvisna od nemške predloge.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2006_Posebna_13.pdf | DOST. 19/04/24 22.27

0.3.2.5.2 Prilastkovna vloga predložnih zvez je vezana na njihovo rabo v okviru samostalniške zveze in ne v stavku oz. v glagolski zvezi: je desno ujemalno določilo samostalniške zveze, ki jo kakovostno, vrstno, pripadnostno opredeljuje. Je dvojnega izvora: rezultat pretvorbe prilastkovega odvisnika in samostojnega glagolskega stavka s prislovnim določilom. Ta vloga je pri določenih predlogih le obrobna, redka (npr. pri predlogih *na, v, po*), pri drugih opaznejša (npr. pri *od, do, iz, brez, z/s*). V določenih pomenih je tipična, npr. za pripadnost, svojino, delnost, izvzemalnost, razvrščanje, snovnost, samostalnik opredeljuje glede na krajevnost, časovnost, namernost (npr. T *Inu on praui htimu zhloueku ſto ſuho roko, D kateri je imèl ſuho rokó* (Mr 3,3); D *eden, s'imenom Barrabas* (Mr 15,7)). Take zveze so tudi časovno zaznamovane (npr. T, D *Symon od Cananeie* (J; W *Simona Kananitarja/Kananejca*); D *eniga od božjiga žlaka vdarjeniga; h'timu od božjiga žlaka vdarjenimu* (SSP *hromega, hromemu)*). Deloma se omejujejo le na nekatere (leksikalizirane) samostalniške zveze (npr. *eden od Pisarjev* (D)*, eden iz vas* (J)*, kteri zmed prerokov* (W)*, kdo izmed vas* (L); *sam na/po/v/pri sebi; njemu na čast* (J), *pet komolcov na dolgost* (J) 'po dolžini/dolg').

1 Razvojne spremembe v predložnem sestavu

1.0 Predložni sestav, ki ga podaja vzorec biblijskih besedil, pisanih v dovršenem in slogovno zahtevnem jeziku, po pričakovanju potrjuje ustaljenost, omejenost oz. končnost števila, nenavadno pogostnost in zaprtost rabe pravih predlogov, ki nastopajo v vseh prevodih: *brez, do, iz, k/h, med, na, nad, ob, od, po, pod, pred, pri, v, z/s, za; zavoljo/zaradi, zastran* (L),[16] ter neustaljenost, odprtost in redkost rabe nepravih predlogov, ki so prislovnega, samostalniškega ali pridevniškega izvora in so v prevodih zastopani v različnem številu od najmanjšega pri Trubarju do največjega pri Lampetu (*blizu, čez, krog* (J Mr), *mimo, naproti, nasproti, okoli, okrog* (W, L), *poleg, proti, skozi, sredi, vpričo* (W, L), *vrh/vrhu* (T, D), *znotraj, zoper, zraven/raven* (D), *zred* (T, D), *zunaj/izvuna* (D).

1.0.1 Število pravih in nepravih predlogov se je v gradivu deloma uravnalo, in sicer je izvorno pravih predlogov 16, s funkcijskega vidika samopredložne rabe in ne prislovne pa 18 (še *med* in *zavoljo/zaradi, zastran*), število nepravih pa po prevodih narašča od 11 pri Trubarju do 19 pri Lampetu, kar kaže na skromno oz. omejeno rabo v primerjavi z današnjo izbiro. V prevodih do 19. stoletja je najpogostejša raba predloga *k/h,* pri Dalmatinu celo 422 pojavitev v 2Mz, pri njem je viden tudi največji upad (npr. zmanjšanje števila od 233 pojavitev pri Trubarju v Markovem evangeliju do 47 v Wolfovi izdaji); pri Japlju (2Mz) prevladujejo predložne zveze s predlogom *na,* nato *v* in *k/h*, v 19. stoletju (W, L) pa je najpogostejši *v*, ki je v starejših prevodih na drugem mestu, razen pri Dalmatinu v 2Mz, kjer ima prednost raba predloga *na*. Ugotovljena je bila neenotnost predvsem v rabi predlogov *čez* in *skozi* od srede 19. stoletja, ko se omejita večinoma na izražanje prostorskega razmerja. Občutnejše naraščanje rabe pa

[16] Zadnji trije izvorno ne sodijo med prave, sem so uvrščeni zaradi samopredložne, tj. neprislovne rabe. Pravi predlogi imajo tudi besedotvorno vlogo predponskih morfemov pri sestavljanju.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2006_Posebna_13.pdf | DOST. 19/04/24 22.27

opažamo pri predlogu *nad* v krajevnem pomenu, ki ga nadomešča starejši predlog *čez*, ki nastopa tudi kot PMG pri glagolih preseganja, nadvladovanja, čustvovanja, nasprotovanja /morfem, ter pri *ob*, ki se v krajevnem pomenu pojavi šele v Wolfovi izdaji.

1.1.0 Razvojno pogojene razlike se pri predlogih izkazujejo v popolni ali delni izmenljivosti z drugim(i) enakopomenskim(i) predlogom/predlogi, v njihovi razvrstitvi, v izrazni podobi oz. zapisu in položajskih variantah ter v njihovi pomenski zgradbi z izkazano večpomenskostjo nasproti današnji specializaciji za določene pomenske vloge, z večjo sopomenskostjo in z razlikami v pogostosti rabe po posameznih pomenih.

1.1.1 Izmenjavo predložnega inventarja z zgodovinskorazvojnega vidika, tj. izgubo enega predloga in nadomestitev z drugim, izkazuje le izvorno in besedotvorno neprvotni, tj. nepravi, predlog za vzročnost z deljivima sestavinama (t. i. cirkumpozicija ali medlog) *za voljo* → *zaradi*,[17] ki je v besedilih popolna, tj. brez stopnje konkurenčnosti med obema.[18] V vseh starejših prevodih je v rabi le prvi, razen pri Lampetu, kjer ga popolno nadomesti *zaradi*, ki ga v slovnici prvič zasledimo pri Janežiču v prvi izdaji (1854), in posamično *zastran* (z varianto *obstran,* ki je naveden že v Kopitarjevi slovnici (1808)). Čeprav je v slovenščini narečno še v rabi (poznajo ga tudi panonski govori in prekmurski knjižni jezik), je bil v knjižnem jeziku kot kalk po istovrstni nemški deljivi predložni zvezi *um – willen*, kjer je prava predložna sestavina pred, samostalniška pa za določilom v predložni zvezi, ob svojilnih zaimkih pa je možno tudi zlaganje z drugo sestavino: *um meinetwillen* ipd. (Schröder: 183–4),[19] nadomeščen z izvornoslovanskim predlogom *zaradi,* ki je sestavljen iz predloga *za* in mestniške sklonske oblike samostalnika *radь.* Kot prosta zveza je izpričan v stari cerkveni slovanščini, južnoslovanskih jezikih in ukrajinščini ter se uporablja v vzročnem in namernem pomenu. Pojavlja se tudi brez predložne sestavine kot *radi,* ki je arhaičen.[20] Pri Trubarju prevladuje predložna raba *za volo* + *koga/česa* (npr. *ſa uolo te beſſede* (Mr 4,17)), redkeje medložna: *za koga/česa volo* (*ſa lete beſſede uolo* (Mr 7,29)), pri Dalmatinu medložna raba, ujemalna z nemškimi skladenjskimi zvezami v Lutrovi predlogi, pri Japlju pa za razliko od Dalmatina predložna, z narazen pisanima sestavinama (*sa vólo*), izjemoma skupaj (*savólo*). Že Japljev prevod izkazuje upad te rabe in nakazuje zasnutek težnje po poenobesedenju predložnega izraza, vendar ne v mlajšem prevodu (1791), kjer sta sestavini večinoma pisani narazen tudi v predložni stavi, morda zaradi poenotenja zapisa. Približno uravnoteženemu številu predložnih zvez nasprotuje precejšnje neujemanje zgledov, zlasti v primerjavi z Dalmatinovim prevodom in ostalimi: za izražanje vzročnega razmerja ima Dalmatin prevodne možnosti s sopomenskimi predlogi *od,* nato *čez, pred* z ustreznimi glagolskimi zvezami,

[17] Po Kopečnem ga pozna slovenščina in čakavščina (Cres), češčina in slovaščina, stara poljščina ima dajalniško obliko *kvůli, kvôli, kwoli/gwoli* s predlogom *k*.

[18] Glede neobičajne lege predlogov lahko omenimo tudi neprava predloga *na(s)proti* in *zoper,* ki redko stojita tudi za samostalnikom in sta variantno postpozicijska, zapostavljena, kar v gradivu ni izpričano.

[19] Po Miklošičevem zgledu iz Trubarja je lahko tudi pridevniško vezan: *za vašo voljo* (4, 415) (Kopečný 1973: 266).

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2006_Posebna_13.pdf | DOST. 19/04/24 22.27

izmenjavni skladenjski vzorec je pri Japlju zgolj predlog *za*, predložna zveza *za tega voljo/ za voljo tega* pa je največkrat nadomeščena z vzročno in sklepalno stavčno zvezo: prirednim in podrednim odvisnikom in ustreznim veznikom: vzročnim *zakaj; ker*, sklepalnim *zato*, *torej, zatorej* ali z zvezo *zato, ker,* oz. z namernim odvisnikom z veznikom *da*. V Wolfovi izdaji sta sestavini pisani skupaj in zato le predložno rabljeni: *zavoljo,* predložne zveze pa nadomešča največkrat odvisni stavek s podrednim veznikom *ker*, pa tudi zgoraj navedene zveze oz. sopomenski predlog *za*. Lampetov prevod s konca 19. stoletja ga sistemsko zamenjuje z doslej nepoznanim predlogom *zaradi*, v istem pomenu pa se redko pojavlja pri Wolfu in Lampetu tudi predlog *zastran* s primarnim pomenom ozira oz. z vzročnostnim poudarkom. Pritegnitev primerjave z Lutrovim prevodom podaja naslednje zaključke: naslonitev na nemško zvezo *vmb – willen* je potrjena v razdruženi rabi obeh sestavin z oklepajočim samostalnikom pri Trubarju in Dalmatinu, podobno je tudi zveza *za mojo volo* naslonjena na nemško zvezo, medtem ko je v Japljevem prevodu zamenjana z zvezo *zavoljo mene* in bližje latinskemu prevodu (*propter me*).

1.1.2 V prevodih od 16. do konca 18. stoletja ni izpričan predlog *z/s*$_R$, saj razlikovalnost zunanjega površinskega oz. višje ležečega izhodišča do W prevoda ni posebej izražena, njegovo vlogo je imel *iz*.

1.1.3 Opazna je tudi neprisotnost nekaterih nepravih predlogov: *vpričo*, ki je po Kopečnem (1973: 266) izpričan le v slovenščini, se ne pojavlja pri T in D,[21] *razen* ne najdemo pri T, D in J, ker ga zamenjujeta *izven/zunaj*, ima ga šele W (*razun*); prislovni predlogi so večinoma rabljeni prislovno (okoliščinsko), le redko predložno (npr. pri Dalmatinu zlasti *mimu,*[22] redkeje *blizu/blizi,*[23] izjemoma *vrh*[24]), medtem ko so v mlajših prevodih pogostejši; predloga *prek(o)* ni v nobenem prevodu[25]. Le prislovno sta v 16. stoletju rabljena *nasproti* in *naproti*, ker je namesto njiju rabljen brezpredponski *proti*. Tudi W ima le zapostavljeno rabo prislova ob dajalniškem samostalniku, medtem ko ima J že sicer redkejšo predložno rabo predloga *na spruti/naspruti* z rodilniško/dajalniško vezavo poleg splošnejše dajalniške z inverzijo ali nadomeščeno s predlogom *pruti*. Prim. zgled v razpredelnici.

[20] Po Bajcu (podobno že pri Pleteršniku) je *radi* hrvatizem, *zaradi* knjižna, *zarad* pa ljudska oblika (Bajec 1959: 137).

[21] V Dalmatinovi Bibliji v digitalni obliki najdemo med 46 zadetki ob prislovni rabi in glagolski zvezi *biti v'prizho* tudi sedem predložnih pojavitev: npr. *v'prizho teh gmajn* (2 Kor 8,24).

[22] Pri J nastopa le izrazna različica *mẹmu*, pri W pa memo.

[23] V celotnem Dalmatinovem prevodu se pojavi predložno *blisu* le 4-krat, *blisi* pa 21-krat.

[24] Pri D jo nadomešča zveza *na vrh*, razen v dveh primerih ob samostalniku *glava*: *do vèrh glave*. V J in W je raba precej pogostejša.

[25] Pri D, J in W ga ne najdemo niti kot prislov (preverjeno po digitalni objavi).

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2006_Posebna_13.pdf | DOST. 19/04/24 22.27

D	J	W	SSP
Sakaj ony ſo is Raphidima bily potegnili, inu ſo priſhli v'Sinaiſko Puſzhavo, inu ſo ondukaj v'Puſzhavi legli. Inu Israel je ondukaj Shotore poſtavil **pruti tej Gorri**	Sakaj po tęm, kar ſo ſe is Raphidim prozh podáli, inu do puſhave Şinai priſhli, ſo ony ravnu na timiſtim kraji ſtan sa ſhotorje svolili, inu Israel je **tam na ſpruti hriba** ſhotorje gori poſtavil.	Vzdignili so se namreč iz Rafid in so prišli v sinajsko pušavo, in so šotorili v tem kraji; postavili so pa ondi Izraelci šotore **gôri nasproti.**	Odpravili so se iz Refidíma in prišli v Sinajsko puščavo ter se utaborili v puščavi. Tam se je Izrael utaboril **nasproti gori,**

1.1.4 Posebnost pa je v 16. stoletju pri Trubarju in Dalmatinu rabljen nepravi predlog *zred*$_0$ 'skupaj z', ki je sestavljen iz predlogov *съn* in *vъn,* ter samostalnika *rędъ*,[26] ki je zabeležen samo v 16. stoletju, v izbranem korpusu le po trikrat pri Trubarju in Dalmatinu in ima samo poudarjeni družilni pomen predloga *z/s*, okrepljen s prislovom *vred*, ki se pojavlja tudi v priredni predložni zvezi pri prvem členu (npr. *sred tém Iunzom, inu s'dvema Ounama* (D 2Mz 29,3)), kar je v mlajših prevodih poudarjeno s členkom *tudi* in s pomenom dodajanja s predlogom *poleg* (SSP). Lahko pa nastopa tudi prislovno ob predlogu *z/s* (npr. T *ſred ſteimi duanaiſtimi* (Mr 4,10)), kar Dalmatin izrazi s predlogom *z/s* in prislovom *red* (*s'témi dvanajſtimi red*), podobno tudi Japelj s prislovom *vred*, na drugih mestih ga zamenjuje le pravi predlog, v SSP je dodan sopomenski prislov (*skupaj z dvanajsterimi*).

1.1.5 Zloženi predlogi so v 16. stoletju redki, razen *is mej* 'izmed', pisan z ločenima sestavinama, pri Japlju tudi *is ſręd* (*grma, njih*). Poenobesedeni so bili v 19. stoletju (*zmed/izmed* (14 : 1), *spred* (1), *izsred* (1) v Wolfovi izdaji; *izmed* (23), *izpod* (1), *izpred* (6), *spred* (17) pri Lampetu (npr. (od)*iti, izgnati/pregnati spred faraona/obličja, izginiti spred ljudstva*), kar v Dalmatinovem in današnjem prevodu izražajo glagolske zveze *iti od koga* ali *izgnati pred kom/čim*.

1.1.6 Pri predlogih z dvosklonsko vezavo je ponavadi v krajevnem in časovnem pomenu skladno z opisom realij skromneje udeležena tista s tožilnikom, toda ne v vseh prevodih (npr. pri Japlju je pogostejši *na, po* s tožilnikom v krajevnem pomenu). V ostalih okoliščinskih pomenih je pogostejša mestniška ali orodniška vezavna oblika, razen pri namernem, ki je povezan z usmerjenostjo k cilju in ima samo tožilniško vezavo. Predlog *za* v gradivu ne izpričuje rodilniškosklonske vezave in tako ni trosklonskovezaven.

1.1.7 Raznočasno je na pomenski ravni izpričano večje izmenjavno gibanje, ki je od 19. stoletja popolno le pri starejših predložnozveznih kalkih po nemškojezikovni rabi oz. po Lutrovem prevodnem zgledu. Tako predlog *k/h* ne izraža več namernosti, za pomen sredstva, posrednika od Wolfove izdaje sredi 19. stoletja ne zasledi-

[26] Prim. Kopečný 1973: 231, kjer po Pleteršniku in Bajcu navaja primer *zred teboj* 's teboj vred'.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2006_Posebna_13.pdf | DOST. 19/04/24 22.27

mo več predloga *skozi* ipd. Ravno tako je kalkirana raba glagolskih zvez s PMG v razvoju zamenjana s slovanskimi desnovezljivostnimi možnostmi in izmenjavo PMG za določene glagolske pomene. Izhodiščna prostorska poudarjenost usmerjenosti, ki jo sicer že izraža sam globinski pomen dajalniškega sklona, se v starejši stopnji razvoja slovenskega knjižnega jezika izraža s pomensko izpraznjenim PMG *k/h* v predmetni rabi ob glagolih govorjenja, kot so *praviti* (zlasti pri Trubarju: *inu praui Hpetru* (Mr 14,37)), *(po)reči, dejati* samo v preteklem času (zlasti pri Dalmatinu in Japlju: *inu je djal h'Petru*)), redkeje ob *govoriti*; najdlje se ohranja ob *vpiti/kričati*, kjer je predložna raba ostala v vseh prevodih (pri W razlikovalno *vpiti v Boga*), pri ostalih glagolih prevodi 19. stoletja rabe PMG ne poznajo več.[27] Posamično je zabeležena taka raba tudi brez PMG (npr. D Mr 3,9), zlasti ob *govoriti, praviti*, nekateri glagoli pa se vedno uporabljajo s prostim dajalnikom, npr. *odgovoriti* in *povedati.* Za vsebinski predmet ni več v rabi *od*, temveč *o* (vedeti *od koga* (SSP *o kom*)); ob glagolih čustvovanja je PMG *čez* nadomeščen z *nad* ali *na* ali opuščen (npr. *srditi/jeziti se čez koga → nad kom/na koga; usmiliti se čez koga → koga; čuditi se čez koga → komu* ipd).

1.1.8 Primerjava posameznih prevedkov na istih mestih je pokazala neujemalnost površinske zgradbe s skladno globinsko: skladenjska sredstva, ki se lahko izmenjujejo s predložnimi zvezami, so zlasti njihove izhodiščne stavčne zveze, odvisni stavki ustreznih razmerij in enakopomenski vezniki, ter njihovi enobesedni ustrezniki – istovrstni prislovi, ki zapolnjujejo vlogo le nekaterih golih predložnih zvez, predvsem pri prostorskem, časovnem in načinovnem razmerju.

1.2.0 Na izrazni ravni je za starejše razvojne stopnje značilna pestra oblikovna (pisna, glasovno-pisna, položajska) različnost s številnimi morfemskimi variantami. Vendar se že v začetnih obdobjih našega knjižnega jezika tudi pri načinu zapisa enočrkovnih predlogov odraža prevajalčevo večinoma dosledno upoštevanje sistemskih meril za razločevanje glasoslovnih položajskih variant, težnja po enotnosti zapisa, saj se pri istem piscu ujemajo, medprevodno pa razlikujejo, tudi zaradi spremembe slovnične norme knjižnega jezika v danem časovnem obdobju.

1.2.1 Razvojne zakonitosti zapisa nezložnih predlogov so usmerjene v osamosvajanje predloga od samostalniške besede oz. njenih levoprilastkovnih določil. Razvojna črta gre od Trubarja, kjer so tovrstni predlogi pisani še skupaj z naslednjo besedo (ob istografemskem začetku sledeče besede se celo zlijejo z njo in se ne zapisujejo podvojeno (npr. *ſelſami, ſvojemi*)),[28] preko Dalmatina, [29] kjer so z opuščajem oddeljeni

[27] V zgodovini je raba predloga *k/h* ob tovrstnih glagolih, ki sovpada s prostim dajalnikom, s poudarjeno usmerjenostjo govorca k naslovniku, izpričana v stari cerkveni slovanščini, stari ruščini, poljščini in češčini. Kopečný domneva, da predlog izhaja iz smernega tipa *klicati h komu* in razlaga razvoj zveze iz zapostavljenega členka *-ka/-ko* z vmesno stopnjo pred- in postpozitivne rabe (*рьci-ka тъпě-ka*) do tipa *рьci къ тъпě*, ki je bila prvotno pogostejša proti današnji brezpredložni (Vasmer po Kopečný 1973: 105).

[28] Tako ima Dalmatin tudi v povratnoosebni obliki le *ſabo* brez predloga kot današnje knjižno *seboj, sabo*.

[29] Pri Dalmatinu najdemo tudi zapise s podvojenim zapisom predloga, ki se zdijo napake: *u'venim ognenim Plameni* (2Mz 3,2), *uv'eno mero* (2Mz 26,8).

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2006_Posebna_13.pdf | DOST. 19/04/24 22.27

od nje po Kreljevi vpeljavi l. 1566–1567 (npr. *Olje k'Lampam; h'prahu; k'vezheri*), in Japlja, kjer je pisan že nestično z razmikom od naslednje besede (npr. *s' tabo*), do Wolfove izdaje in Lampeta, kjer tako kot danes grafično ni več povezan s sosednjo besedo, izgovorno pa se z njo povezuje. Drugi enozložni in večzložni predlogi ohranjajo samostojen položaj. V sklopu osebnozaimenske naslonske kratke oblike za 3. osebo tožilnika vseh števil se v navezni obliki (npr. *nanj, vanje*) pojavlja zelo redko, enkratno pri T *uain* (Mr 9,25), pogosteje šele sredi 19. stoletja (W: *prednj* (5), *vanj* (9), *vanjo* (10), *vanja* (1), *vanji* (3), *vanje* (5), *zanje* (3); L *vanj* (2), *vanjo* (1), *zanje* (1).

1.2.2 Glasoslovne različice, izkazane tudi pisno, se omejujejo zlasti na olajšave izgovora na besedni meji pri nezložnih predlogih *k/h, z/s/ž, v/u*. Različice *h* nima le Wolfov prevod, v starejših prevodih je njena raba večja kot danes, saj nastopa tako kot v govoru ob vseh zapornikih (*p, b, t, d, k, g*) in redko nekaterih pripornikih (*c, č*). Pri predlogu *z/s* v bohoričici niso razločevali nezveneče morfemske variante *ſ,* temveč so upoštevali le *s (=z),* razen Trubarja s štirimi različicami *(ſ/s/sh/ſo*); ob vzglasju na *vs-* je v 16. stoletju v rabi vokalizirana različica *zo* (npr. D *sovſem dellom*). Ob *n'* ima ta predlog še asimilirano različico *ž*, ki se tudi pri Dalmatinu piše skupaj, pozna jo tudi Wolfova izdaja in Lampetov prevod (npr. D: *shnym,* L: *ž njim*). Od glasovnih posebnosti je zanimiva enkratna pojavitev zapisa predloga *od* kot *ad* pri Trubarju,[30] ki je posledica zapisa narečnega izgovora nenaglašenega *o* (t. i. akanje); značilna glasovna podoba predlogov *skozi* in *proti* je v 16. stoletju dolenjska različica *skuzi, pruti*, pa tudi *super,* ki jo upoštevajo tudi še mlajši gorenjski pisci; v Lampetovem prevodu je v predlogu *čez* ohranjena skupina *čr* (*črez*); predlog *pri* in *zoper* imata različne zapise polglasnika (*pèr/per, super/supèr, supàr*). Predlog *ob* ima okrajšano različico *o* le v Wolfovi izdaji v posamičnih primerih (npr. *o polnoči*). Izvorno izsamostalniški predlog *med* pa je imel razvojno različne izrazne podobe: pri Trubarju *umei/vmei* s predpono *v-*, kar srečamo posamično tudi pri mlajših piscih (npr. Kastelec, Rogerij), pri Dalmatinu *mej,* od J prevoda dalje pa je v rabi današnji *med* z *d* po ostalih smernoprostorskih predlogih. Predlog *brez* ima v 16. stoletju še starejšo glasoslovno podobo *pres.* Ostali predlogi pa razen pisnih neujemanj, ki izhajajo iz dveh vrst pisav in neustaljene rabe znakov za sičnike in šumevce v bohoričici (npr. *skuſi* (T) – *ſkusi* (D, J)) ne izkazujejo drugih neskladij. Največ raznovrstnih pisavnih možnosti ima starejši zapis predloga *zoper* (npr. pri T je zapisan navadno kot *ſubper*, po enkrat pa *ſuper* in *ſupper*), prevoda 19. stoletja pa imata že današnjo izrazno podobo.

1.3.0 Na pomenski ravni opažamo večjo ujemalnost predlogov s skupnimi uvrščevalnimi in neupoštevanimi razločevalnimi pomenskimi sestavinami, z večjim pomenskim obsegom in iz njega izhajajočo medsebojno zamenljivostjo. Za starejša besedila je bila značilna manjša pomenska diferenciacija predlogov in povečana prehodnost med bližnjimi pomeni.

[30] V celotni Dalmatinovi Bibliji sta le dva taka primera.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2006_Posebna_13.pdf | DOST. 19/04/24 22.27

1.3.1 Za obdobje ustaljevanja predložnega sestava je značilna večja pomenska širina, povečana večpomenskost in obenem sopomenskost, v razvoju pa je prišlo do neprekrivnosti teh pomensko ohlapneje rabljenih predlogov, čeprav je njihova zamenljivost pri nekaterih skupinah predlogov še vedno precejšna, z različno zvrstno ali stilno zaznamovanostjo (npr. v krajevnih bližinskih, sočasno določevalnih časovnih, načinovnih, sredstvenih, delnostnih, stopnjevalnih pomenih).

1.3.2.1 Večpomenskost je značilna za prave predloge in nekatere neprave (*čez, proti, skozi*), ki nastopajo v več medsebojno povezljivih pomenih. Navadno označujejo vsi predlogi različno osnovno krajevno razmerje (razen pravega predloga *z/s*$_O$ in nepravega *zoper*), ter pravi večinoma tudi možno časovno razmerje, pri vseh je predvidljiva tudi skladenjska predmetna in prilastkovna raba, vendar v danem vzorcu ni zmeraj uresničena. Največ prislovnih pomenov izkazuje predlog *od* (11, poleg omenjenih še delnost, izvor, izvzemalnost, primerjalnost, način, vzrok, dopustnost, vršilca dejanja), najmanj pa *ob/o* (2); pri nepravih predlogih pa imata največ pomenov *skozi* (5) in *čez* (4), medtem ko se nekateri pojavljajo le v krajevnem pomenu (*blizu, sredi*).

1.3.2.2 V okviru posameznih pomenov se glede na različne denotate – lokalizatorje in glagolska dejanja razvijajo delni pomeni in pomenski odtenki oz. podpomeni teh delnih pomenov; včasih zahtevajo tudi določeno slovnično kategorijo (npr. *med* zahteva množinski ali skupinski lokalizator). Nepravi predlogi izražajo posebna prostorska razmerja ali so PMG, redkeje izražajo tudi časovnost (*čez, proti, skozi*), izvzemanje (*mimo, razen, zunaj, poleg*), primerjalnost (*čez, mimo*), sredstvo, posrednika, način (*skozi* do srede 19. stoletja), vzrok (*čez*).

1.3.2.3 Število vseh pomenov, izkazanih v gradivu, se giblje okoli dvajset. Večpomenskost predlogov nujno dobiva svojo pomensko opredelitev v okviru stavčnega sobesedila, ki včasih vseeno dopušča različne pomenske interpretacije. Pomen z najpestrejšo mrežo pomenskih sestavin je nedvomno krajevni (prostorski), iz katerega izhajajo v veliki meri tudi drugi (časovni, načinovni, namerni, predmetni): npr. predlogi hierarhičnih razmerij izražajo tudi časovna razmerja (pred- in zadobnost pri *pred* in *za*, sekundarna je časovnost pri *pod*, medtem ko *nad* v časovnem pomenu v gradivu ni izpričan; po pomenskem prenosu opredeljujejo človeški odnos podrejenosti (*pod*) in nadrejenosti (*nad*), zaporedje, prednost, zapostavljenost (*pred, za*), zamenjavnost (*za*), vzročnost (*pred, za*), namen (*k/h, za, v*), navzočnost (*pred*), razmerje, povezanost (*pred, na, z/s*) ipd.

1.3.3.1 Med sopomenske lahko prištevamo le tiste pomensko ujemalne predloge, ki so zamenljivi v sočasnih prevodih, tiste, ki se izmenjujejo medprevodno v različnih časovnih obdobjih, štejem med izmenjavne – pomensko enakovredne, a ne zamenljive v istem sobesedilu. Na podlagi skupnih uvrščevalnih pomenskih sestavin so predlogi v določenih pomenih v sobesedilu medsebojno zamenljivi in sopomenski. Sopomenskost nastopa tudi pri nekaterih nepravih predlogih: v pomenu nasprotovanja *čez – proti – zoper*, v pomenu izvzemanja *mimo – razen – poleg – zunaj/izven*, v krajevnem

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2006_Posebna_13.pdf | DOST. 19/04/24 22.27

pomenu neposredne bližine *poleg – zraven;* drugi so sopomenski s pravimi predlogi v prislovnih pomenih: *pri, ob – poleg, zraven*; *na – vrhu; pred – zunaj, izven; od, za, pred – zavoljo, zaradi, zastran,* tretji pa izražajo specifična (prostorska) razmerja, ki jih pravi ne: prostorski *čez, skozi, mimo.*

1.3.3.2 Od popolne sopomenskosti pa je treba oddeliti tudi vrsto priložnostne sopomenskosti, ki je značilna za starejša besedila predvsem pri predlogih, ki označujejo istovrstno krajevno in časovno razmerje. Pri netipičnih rabah se določene pomenske sestavine zabrišejo, nevtralizirajo, uvrščevalna pa se poudari. Pomensko ujemanje je lahko vzpostavljeno tudi kot posledica nevtralizacije razločevalnih pomenskih sestavin v določenih zvezah in rabah, tako da drug predlog nadomesti tipični predlog za določen pomen zaradi opuščanja ali zanemarjanja ene od pomenskih sestavin, seveda le na obrobju sistema, v posebni rabi ali v določenem času.

1.3.3.3.1 Sopomenskost v starejših obdobjih je največja v najpogostejšem, tj. krajevnorazmernem pomenu. Najosnovnejša delitev glede na statičnost in dinamičnost, ki je tudi kriterij ločevanja dvosklonskovezavnih predlogov na položajske in usmerjenostne, je odvisna od (levega) sobesedilnega okolja, tj. tovrstnega statičnega ali dinamičnega pomena povedja. Tako prihaja do izmenične rabe predlogov *iz* in *od* za izhodišče v notranjosti in v bližini, saj se je predlog *od* lahko posplošil za vse vrste izhodišč, *iz* je izražal tako notranje kot površinsko izhodišče do Wolfove izdaje, ko ga je za slednjo zamenjal *z/s*$_R$. Tudi pomensko polje predloga *do* je segalo v območje predloga *k/h*, medtem ko je predlog *čez* izražal razmerja predloga *nad* ne le za usmerjenost, temveč tudi za položaj. Blizupomenski predlogi s skupnimi pomenskimi sestavinami in le eno ali dvema razločevalnima, ki se nevtralizira(ta), so v sobesedilu medsebojno zamenljivi, npr. izhodiščnosmerni predlogi *iz, od,* od 19. stoletja *z/s*$_R$, ki imajo vsi ločilni pomen, različen glede na vrsto izhodišča, ki se lahko ne upošteva. Predlog *od* z osnovnim pomenom ločitve (izvora), tudi krajevnega, ima središčno mesto, saj je najsplošnejši in lahko nadomešča oba. Pomenska sestavina, ki opredeljuje izhodišče glede na notranji ali zunanji stik, se zabriše, poudarjen pa je pomen ločevanja oz. oddaljevanja. Zamenjavo podpira tudi raba predloga v izhodiščnem jeziku predloge (nemški *von*). Predlog *iz* je specialnejši, saj vsebuje pomensko sestavino +notranjost, +stik.

1.3.3.3.2 Časovni pomen v izbranem vzorcu izražajo vsi pravi predlogi razen *nad*, redko *pod,* ki je vezan na hierarhično izražen odnos glede na poimenovano vodilno osebo v predložnem samostalniku, ter *z/s*$_o$, ki se pojavi enkrat le v Wolfovi izdaji. Časovno razmerje primarno izraža predlog *ob*, ki do Wolfovega prevoda ni izražal prostorskega razmerja. Pomenska sestavina ponavljalnosti ni bila nujna, vendar jo lahko izraža tudi edninski časovni izraz. Sočasno natančno določitev časa izražajo poleg *ob* še drugi predlogi, zlasti *v,* po nemščini *na* in *k/h,* npr. *v soboto, na soboto, ob soboti/sobotah; na večer, k večeru* 'zvečer', *k veliki noči* 'za veliko noč' (SSP *ob prazniku*). Samo pri Japlju je zabeležena tudi časovna raba predloga *skozi*, ki določa

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2006_Posebna_13.pdf | DOST. 19/04/24 22.27

trajanje dejanja v okviru časovnega poimenovanja v predložni zvezi (npr. *Skusi ſedèm dny bóſh opreſni kruh jedèl* (2Mz 23,15) (SSP: *sedem dni*) ipd.

1.3.3.3.3 Pri pomenu delnosti, pripadnosti je različna le pogostnost predlogov *od, iz, med* ter postopno uveljavljanje sestavljenih različic slednjega: *zmed* (v Wolfovi) in *izmed* šele v Lampetovi izdaji Svetega pisma.

1.3.3.3.4 V pomenu snovnosti oz. izvora poleg *iz* nastopa redkeje tudi *od* (pri Dalmatinu). Sredstvo, način in posrednika v starejših prevodih (Dalmatin, Japelj) izraža *skozi,* v prvem pomenu je ob *z/s*$_O$ še pogostejši, od 19. stoletja pa ga zaradi vpliva nemških predložnih zvez z *durch* popolnoma zamenja *z/s*$_O$, za način tudi *v*$_T$, za posrednika pa izmenjavni predlog *po*$_M$, ki so ga že pred tem v 18. stoletju rabili prekmurski pisci. V pomenu sredstva se v starozavezni knjigi pojavljajo v predložni zvezi neživi samostalniki, ki označujejo, s čim je bilo doseženo (čudežno) dejanje: *skuzi eno močno/iztegneno/visoko/gospodnjo roko; en močan vejter; (tvojo) moč/moč moje/tvoje roke, velike pravde* (D); *roko Itamara, veliko silo, mojo čast, eno persego, velike sodbe* (J) – danes je izražena s predlogom *z/s.*[31] Če je samostalnik abstraktno poimenovanje (D *milost, klafanje*, J *povzdigvanje, zalazvanje, zagovarjanja, težke dela, reč, šibo, čudež/čudesa, vse sorte tlake*), ki lastnostno opredeljuje ali specificira način izvedbe dejanja, je z njimi izražen načinovni pomen, ki je spet pogostejši pri Japlju (D *Ti ſi* ***ſkusi*** *tvojo miloſt ſpremil tvoj Folk* (2Mz 15,13); SSP: ***v*** *svoji dobroti si vodil ljudstvo*). Kadar je samostalnik v predložni zvezi določen s kategorijo živosti, gre za pomen posredništva, ki opravlja dejanje (D: *govoriti, zapovedati; vrezati;* J še *rezati, zapisati, vun klicati, vkazati, dokončati*) namesto (po ukazu, naročilu) drugega (*Mojzesa, može, oznanuvavca, pečatarja/e*), npr. D *kakor je GOSPVD* ***ſkusi*** *Moſſesa bil govoril* (2Mz 9,35).

1.3.3.3.5 Sistemske spremembe v izboru predlogov izkazuje tudi pomen namena, namernosti, pri katerem je v 16. stoletju namesto današnjega osnovnega predloga *za*$_T$ prevladovala raba predloga *k/h*, ujemalno z ustreznim nemškim predlogom *zu* (pri Japlju se njegova raba že uravnava z rabo *za)*, sopomensko se v omejenem obsegu uporablja vseskozi tudi predlog *v*$_T$ ter redko *na*$_T$. Namerni pomen, tj. duševna usmerjenost k uresničitvi dejanja, izražen z okoliščinskimi dopolnili, in namembnost, uporabnost za določeno dejanje, izraženo v obliki samostalniške zveze s podredno predložno zvezo, uvajajo danes v slovenščini predložne zveze s predlogi *za*$_T$, *v*$_T$, *po* in ne več *k/h* kot pri Dalmatinu. Ker so tovrstne predložne zveze pretvorbe namernih odvisnikov, je določilo večinoma izglagolski samostalnik, npr. *imeti ušesa k poslušanju*, *pridigovati k odpuščanju grehov, so bila k žetvi, k spominu* 'v spomin', *k priči* 'v pričevanje', *je pridnu k navuku* 'koristiti k čemu' (ujemalno z nemškim *ist nutze zur Lehre)*, *biti k sramoti, k smrti* (te Dalmatinove stalne zveze so nadomeščene v sodobnem prevodu s

[31] Primer za zamenjavo nudi zgled pri Japlju: *de bi naſs /.../* ***ſkusi*** *shejo pomóril* (2Mz 17,3), ki je v Wolfovi izdaji zamenjan s predlogom *z/s*$_O$ (*z žejo*).

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2006_Posebna_13.pdf | DOST. 19/04/24 22.27

pridevniškim povedkovim določilom (*biti osramočen*), podobno tudi v drugih jezikih, tudi v nemščini (*soll nicht zuschanden werden*).

1.3.3.3.6 Vzročnost je izražena z več skladenjskimi vzorci: po strnitvi vzročnih stavčnih zvez uvaja vzročne predložne zveze osnovni izvorno in besedotvorno nepravi predložni izraz *za voljo/zavoljo/zaradi,* drugi sopomenski predlogi, ki v stranskem prenesenem pomenu tudi izražajo vzročno-posledično razmerje, pa so: pravi predlog *od* (J *od straha (posahnili))* s prenosom izvora dejanja na njegovo posledico, v redkih primerih *za* (D *ofer za greh*), *pred*$_O$ (D *pred teškim delom*), *na*$_T$ (J *na prejeto rano (umreti)), po* (W *po prejeti rani*) ter do 19. stoletja *čez* (T *je bil žalosten čez slipoto nih serca* (= J)).

1.3.4 Protipomenski parni predlogi so določeni glede na posamezno razločevalno pomensko sestavino. *V* in *na* sta parna predloga glede na vrsto stika, *v* in *iz* glede na nasprotno usmerjenost (izhodišče in cilj), v_T in v_M glede na nasprotje položaja in usmerjenosti ipd. Popolni nasprotni par sta le *z/s*$_O$ in *brez*, ki zanika vse pomene prvega tako, da prvi izraža odsotnost, izgubo tega, kar izraža drugi, bodisi spremstva (družljivosti), sredstva (orodja), načina, lastnosti, kar lahko izrazimo tudi s stavčnim zanikanjem. Komplementarni *od – do* izraža izhodiščno in ciljno mejo. Poseben je tudi predlog *proti*, ki je nasprotnosmeren v dveh svojih delnih krajevnih pomenih: v smer lokalizatorja in v nasprotno smer, od tod tudi dvojna predmetna raba, kakor tudi pozitivni in negativni namen usmerjenosti. Ta predlog danes ne dovoljuje položajske krajevne rabe, medtem ko je bila v 16. stoletju opazna in je nadomeščala sestavljeno obliko *na(s)proti*.

1.4 Vpliv predloge na izbiro in rabo predlogov je v primerjavi razlikovalnih predložnih zvez s tujejezičnima prevodoma, nemškim Lutrovim in latinsko Vulgato, na omejenem številu primerov odbranega vzorca v precejšnji meri potrjen. Odvisnost od predloge dokazuje, da je različnost v izbiri predložnih zvez ali drugačnih skladenjskih zvez v slovenskih prevodih večkrat nenaključna in utemeljena v virih. V več sistemsko izmenjavnih rabah razlikovalnih predlogov je razvidna naslonitev Dalmatinovega, redkeje Trubarjevega prevoda na Lutrovo predlogo, ter razločevalno ujemanje predložnih zvez v Japljevem prevodu in Wolfovi izdaji z Vulgato. V rabi glagolov s PMG, kjer se pomenska motivacija izgublja in je zgledovanje najmočnejše ter izriva domače skladenjske izrazne možnosti, je vpliv možen tudi iz drugih sociolingvistično in pragmatično utemeljenih razlogov, kot je dobro poznavanje nemščine, bilingvistični in diglosijski položaj, tj. večjezična zmožnost prevajalcev in avtomatizirano medjezikovno preklapljanje. Na številnih mestih pri drugih predložnih zvezah pa se izkazuje neujemalnost tudi s predlogama, ali pa pri Japlju tudi ujemalnost z Lutrom (zlasti v rabi predlogov *čez, skozi*), saj je število takih, zlasti glagolskih zvez, veliko tudi v razsvetljenskem prevodu, ko bi pričakovali spričo preučevanja slovanskih jezikov že večjo skrb za kultivirani izraz, ter često neujemalno z latinskim virom (pri zvezah s *čez, na, v*). Trubarjev prevod v primerjavi z Dalmatinovim na nekaterih mestih izkazuje boljše, samonikle domače prevodne rešitve, potrjuje pa tudi obstoj ujemalne

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2006_Posebna_13.pdf | DOST. 19/04/24 22.27

predložne rabe v govorjenem jeziku, saj so nekatere prevzete rabe glagolov s PMG v slovanskih jezikih že starejše in bolj razširjene (npr. izražanje naslovnika in vsebine govornega dejanja s PMG *k/h* in *od*). To dodatno osvetljuje dejstvo, da so nekatere povsem tipično rabljene prevzete predložne zveze le deloma skladne z Lutrovimi prevedki, kar ponuja drugačne možnosti razlage: da so bile splošno uveljavljene v slovenski knjižni skladnji in niso imele ustrezne zamenjave ali da so bile žive v pogovornem jeziku prevajalčevega rodnega in bivalnega zemljepisnega prostora. V prekmurskem knjižnem jeziku pa takih kalkiranih zvez niso poznali in so jih osrednjeslovenski pisci tudi po prekmurskem Küzmičevem zgledu kasneje odpravljali oz. nadomeščali s prvotnejšimi slovanskimi vzorci.

Viri

Dalmatin, Jurij, 1584: *BIBLIA, TV IE, VSE SVETV PISMV STARIGA inu Noviga Teſtamenta, ſlovenſki, tolmazhena, ſkusi IVRIA DALMATINA. Bibel /das iſt/ die gantze heilige Schrifft / Windiſh.* Gedruckt in der Churfürſtlichen Sachſiſchen Stadt Wittemberg/durch Hans Kraffts Erben. ANNO M.D.LXXXIIII.

– – 1994, *BIBLIA, tu je vse svetu pismu stariga inu noviga testamenta, slovenski, skuzi Jurja Dalmatina.* Faksimile, Ljubljana: Mladinska knjiga. (D)

Japelj, Jurij, Kumerdej, Blaž, 1784–1802: *SVETU PISMU NOVIGA TESTAMENTA.* Pars prima. Labacio Typis Joan. Frid. Eger. 1784. (J)

– – 1791: *Svetu pismu Stariga testamenta* (pars prima), Ljubljana. DRUGE MOJSESOVE BUKVE, imenovane EXODUS, ali IS.HOD., 219–395.

Lampe, Frančišek, 1895: *Zgodbe svetega pisma*. Slovencem priredil in razložil dr. F. Lampe. Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celovcu, snop 1–3, 1894 dalje. (L)

Luther, D. Martin, 1972: *Die gantze Heilige Schrifft Deudsch.* Wittenberg 1545, letzte zu Luthers Lebzeiten erschienene Ausgabe, Herausgegeben von Hans Volz unter Mitarbeit von Heinz Blanke, Textredaktion Friedrich Kur, Rogner & Bernhard, München. (Lu)

BIBLIA SACRA Vulgatae editionis. SIXTI V. PONTIFICIS MAXIMI JUSSU RECOGNITA. ET CLEMENTIS VIII. Auctoritate edita. VENETIIS, Ex Typographia Balleoniana. MDCCCIV. (Vu)

Sveto pismo stare in nove zaveze z razlaganjem poleg nemškiga, od apostoljskiga Sedeža poterjeniga sv. pisma, ki ga je iz Vulgate ponemčil in razložil dr. Jožef Franc Allioli. – Natisnjeno po povelji prečastitljiviga Kneza Gospoda Antona Alojzija, Ljubljanskiga Škofa. V Ljubljani. Natisnil Jožef Blaznik. (Pervi zvezek). 1857. (Druge Mojzesove bukve. 95–171.) 5. zvezek, Evangeli Jezusa Kristusa po svetim Marku, 137–177. (W)

Trubar, Primož, 1557: *TA PERVI DEIL TIGA NOVIGA TESTAMENTA, VTIM SO VSI SHTYRI EVANGELISTI INV TA DIAne tih Iogrou, ſdai peruizh vta Slouenski Ieſik, Skuſi Primosha Truberia ſueiſtu preobernen.* TVBINGAE, [Ulrich Morhart] ANNO M.D.LVII (–M.D. LVIII). (T)

Biblia Slovenica. 2004. Ljubljana: Društvo Svetopisemska družba Slovenije.

Slovenski standardni prevod, 1996. Svetopisemska družba Slovenije. (SSP)

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2006_Posebna_13.pdf | DOST. 19/04/24 22.27

Literatura

Bajec, Anton, 1959: *Besedotvorje slovenskega jezika*, IV, Predlogi in predpone. Ljubljana: SAZU, 14.

Dular, Janez, 1982: *Priglagolska vezava v slovenskem knjižnem jeziku (20. stoletja),* disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

– – 1983/84: Združena vezava v desni vezljivosti slovenskega glagola. *JiS,* XXIX/8, Ljubljana, 282–297)

Kopečný, František, 1973: *Etymologický slovník slovanských jazyků,* Slova gramatická a zájmena, svazek 1 (Předložky, Koncové partikule). Praha: Nakladatelství Československé akademie ved.

Križaj-Ortar, Martina, 1990: Vezljivost: iz pomena v izraz. *Zbornik XXVI. Seminarja slovenskega jezika, literature in kulture.* Ljubljana. 129–140.

Merše, Majda, 1986: Konkurenčna razmerja glagolov v Dalmatinovi Bibliji. *Obdobja 6, 16. stoletje v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 375–388.

– – 1989: Raba izsamostalniških glagolov in nadomestnih besednih zvez v Dalmatinovi Bibliji. *SR* 36/4. 375–397.

Orel-Pogačnik, Irena, 1994/1995: Predložni sistem v razvoju slovenskega knjižnega jezika od 16. do 19. stoletja. *JiS* XL/5. 172–175.

– – 1995: Predložne zveze v razvoju slovenskega knjižnega jezika. *Zbornik Slavističnega društva Slovenije* 4. Ljubljana: Zavod republike Slovenije za šolstvo in šport. 57–68.

– – 1995: Le système prépositionnel dans le développement de la langue slovène littéraire du 16eme au 19eme siècle. *Linguistica* XXXV/2. 107–134.

– – 1995: Predložni sestav osrednjeslovenskega in prekmurskega knjižnega jezika ob koncu 18. stoletja. *Studia Slavica Savariensia* 1/2. Szombately. 39–51.

Orel, Irena, 1999: Predložni sestav osrednjeslovenske, koroške, štajerske in prekmurske knjižne različice od srede 18. do srede 19. stoletja. *Logarjev zbornik: 1. mednarodni dialektološki simpozij v Mariboru* (Zora 8). Maribor: Slavistično društvo. 225–248.

Orožen, Martina, 1975: Razvoj predložnih zvez v slovenskem jeziku. *XI. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture.* Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 13–26.

– – 1989, Preobrazba jezikovne zgradbe od Japljevega do Lampetovega prevoda Biblije v 19. stoletju. *Slovenski jezik v znanosti 2.* Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 163–185.

Quirk, Randolf, Leech, Geoffrey, Svartvik, Jan, 1972: *A Grammar of contemporary English.* London: Longman.

Rizzi, Luigi, 1991[3]: Il sintagma prepositionale. 507–531. V: RENZI, Lorenzo (ur.), *Grande grammatica italiana di consultatione.* La frase. I sintagmi nominale e preposizionale. Vol. I. Bologna: Il Mulino.

Schröder, Jochen, 1986: *Lexikon deutscher Präpositionen*. Leipzig: VEB Verlag Enzyklopädie.

Sicherl, Eva, 2000: Sodobne jezikoslovne raziskave predložnih pomenov. *Vestnik,* Društvo za tuje jezike in književnosti Slovenije, 34/1–2. 413–424.

– – 2001: O predložni vezljivosti v angleščini in slovenščini. *Vestnik,* Društvo za tuje jezike in književnosti Slovenije, 35/1–2. 299–312.

Toporišič, Jože, 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika.* Ljubljana: Cankarjeva založba.

– – 2000: *Slovenska slovnica*. Ljubljana: Založba Obzorja.

Vidovič Muha, Ada, 1988: *Slovensko skladenjsko besedotvorje ob primerih zloženk*. Ljubljana: Partizanska knjiga.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2006_Posebna_13.pdf | DOST. 19/04/24 22.27

Weinrich, Harald, 1993: *Textgrammatik der deutschen Sprache*. Mannheim – Leipzig – Wien – Zürich: Dudenverlag.
Žele, Andreja, 2001: *Vezljivost v slovenskem jeziku (s poudarkom na glagolu)*. Ljubljana: ZRC SAZU.
– – 2003: *Glagolska vezljivost: iz teorije v slovar.* Ljubljana: ZRC SAZU.

Summary

From the diachronic comparison of different Slovenian translations of biblical texts, the share of temporally marked formal, syntactic, and semantic principles of the prepositional phrase system and alternations of prepositional phrases that occured in the course of development was determined. In the usage of prepositional phrases as a form very rarely used in spoken language in early periods of Slovenian literary language, a much higher degree of inter-linguistic connectedness was established, which, in the biblical texts, was also more marked because of the textual, semantic, and surface syntactic dependency on the model text translations. In the developmental perspective, the agreement with foreign language patterns was gradually eliminated. Verbs with PMV and fixed syntactic phrases with foreign PMV were eliminated relatively late, i.e., simultaneously with the establisment of the norm for the common Slovenian literary language in the middle of the 19th century. Syntactic diversity of the older periods is followed by the stabilization of prepositional phrase usage.